

THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN INVESTIGATING ECONOMIC CRIMES

Alimov Sirojiddin Rustamovich

A listener of the master's program in "Prosecutorial activities" at the Academy of Law Enforcement of the Republic of Uzbekistan.

kibleeramail.ru@gmail.com

Abstract: Information technologies significantly simplify the process of investigating economic crimes. These technologies assist in analyzing financial data, searching for evidence, and presenting them in a structured manner. This article examines the importance of information technologies in the investigation of economic crimes and their impact on the activities of law enforcement agencies.

Keywords: Information technologies, economic crimes, investigation, financial analysis, evidence, law enforcement agencies.

AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING IQTISODIYOT SOHASIDAGI JINOYATLAR TERGOVIDA ROLI

Annotatsiya: Axborot texnologiyalari iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlarni tergov qilish jarayonini sezilarli darajada osonlashtirmoqda. Ushbu texnologiyalar moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish, dalillarni izlash va ularni tizimli tarzda taqdim etishda katta yordam beradi. Mazkur maqolada axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlar tergovidagi ahamiyati va ularning huquqni muhofaza qilish organlari ish faoliyatiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Axborot texnologiyalari, iqtisodiy jinoyatlar, tergov, moliyaviy tahlil, dalillar, huquqni muhofaza qilish organlari.

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАССЛЕДОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Аннотация: Информационные технологии значительно упрощают процесс расследования экономических преступлений. Эти технологии помогают анализировать финансовые данные, искать доказательства и представлять их в структурированном виде. В данной статье рассматривается значение информационных технологий в расследовании экономических преступлений и их влияние на деятельность правоохранительных органов.

Ключевые слова: Информационные технологии, экономические преступления, расследование, финансовый анализ, доказательства, правоохранительные органы

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida iqtisodiyot sohasida jinoyatlarning murakkabligi va ko‘lamining ortishi zamonaviy texnologiyalarning qo‘llanilishini zarur qiladi. Xususan, axborot texnologiyalari nafaqat iqtisodiy jinoyatlar sodir etilishida foydalanilmoqda, balki ularni aniqlash va tergov qilish jarayonida ham muhim vositaga aylanmoqda. Moliyaviy ma'lumotlarning katta hajmda saqlanishi, raqamli izlar va ma'lumotlarning xakerlik yo‘li bilan buzilishi iqtisodiy jinoyatlarning zamonaviy ko‘rinishlari bo‘lib, bunday holatlarda odatiy tergov usullari yetarli bo‘lmay qolmoqda. Axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlar tergovidagi o‘rni, asosan, uch asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, bu texnologiyalar moliyaviy operatsiyalarni tahlil qilish va ularni aniqlashda ishlatiladi. Ikkinchidan, raqamli dalillarni izlash, to‘plash va ularni xavfsiz saqlash uchun innovatsion vositalarni taqdim etadi. Uchinchidan, sud jarayonlari uchun dalillarni tizimli va tushunarli shaklda taqdim etishda yordam beradi. Mazkur mavzu nafaqat tergov organlari va huquqni muhofaza qilish idoralari uchun dolzarb bo‘lib, balki iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish bo‘yicha strategiyalarni ishlab chiqishda ham katta ahamiyatga ega. Shu boisdan, axborot texnologiyalarining imkoniyatlarini chuqur o‘rganish va ulardan samarali foydalanish iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashda muvaffaqiyat kalitidir. Ushbu maqolada axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlar tergovidagi roli, ularning afzalliklari va duch kelinadigan muammolar tahlil qilinadi. Bu mavzu bo‘yicha tadqiqotlar huquqni muhofaza qilish organlarining ish samaradorligini oshirish va iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish borasida yangi yondashuvlarni taklif qilish imkonini beradi.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi globallashuv sharoitida iqtisodiy jinoyatlar nafaqat milliy iqtisodiyotlarga, balki xalqaro moliyaviy tizimga ham jiddiy xavf tug‘dirmoqda. Korrupsiya, pul yuvish, moliyaviy firibgarlik va soliq to‘lashdan bo‘yin tovlash kabi jinoyatlar iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatib, davlatning moliyaviy resurslarini isrof bo‘lishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va texnologiyalarning keng qo‘llanilishi iqtisodiy jinoyatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirdi, bu esa ularga qarshi kurashishda yangicha yondashuvlarni talab qiladi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi jinoyatlarni sodir etish usullarini murakkablashtirgan bo‘lsa-da, bu texnologiyalar ayni paytda jinoyatlarni fosh qilish va tergov jarayonlarini samarali amalga oshirish uchun ham keng imkoniyatlar yaratmoqda. Masalan, katta hajmdagi moliyaviy ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, raqamli dalillarni izlash va kuzatish, shuningdek, ularni xavfsiz saqlash kabi jarayonlar faqat zamonaviy

texnologiyalar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Mazkur mavzu aynan bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etadi, chunki iqtisodiy jinoyatlar ko‘pincha davlat byudjetiga katta zarar yetkazib, aholining ijtimoiy-iqtisodiy holatiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, global moliyaviy tizimdagi jinoyatlar xalqaro hamkorlikni mustahkamlash va integratsiyalashgan texnologik yondashuvlarni talab qiladi. Shuning uchun axborot texnologiyalarini iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashishda qo‘llash samarali huquqiy choralarni amalga oshirish uchun muhim vositaga aylanmoqda. Ushbu mavzuning o‘rganilishi huquqni muhofaza qilish idoralarining ish samaradorligini oshirish, iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashni takomillashtirish va innovatsion texnologiyalarni integratsiya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan, axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishdagi roli hozirgi davrda nafaqat dolzarb, balki strategik masala hisoblanadi.

Axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishdagi roli - Axborot texnologiyalari iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda muhim o‘rin tutadi, chunki zamonaviy iqtisodiy jinoyatlar ko‘pincha raqamli shaklda amalga oshiriladi. Jinoyatchilar moliyaviy ma‘lumotlarni o‘zgartirish, noqonuniy tranzaksiyalarni yashirish va kompaniyalar faoliyatiga noqonuniy ta‘sir ko‘rsatish uchun axborot texnologiyalaridan foydalanadilar. Shu sababli tergov jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash jinoyatchilarning izini topishda va ularning faoliyatini fosh qilishda asosiy omil hisoblanadi. Masalan, katta hajmdagi moliyaviy ma‘lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini beruvchi Big Data texnologiyalari, raqamli dalillarni yig‘ish va tahlil qilish uchun forensik texnologiyalar, tranzaksiyalarni kuzatish uchun blokcheyn tizimlari va firibgarlikni aniqlash uchun sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalaridan foydalanish keng tarqalgan. Ushbu vositalar nafaqat tergov jarayonini tezlashtiradi, balki dalillarni aniqlik bilan taqdim etish imkonini ham beradi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari - Axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlar tergovida qo‘llanilishining asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat: a) Raqamli dalillarni aniqlash va to‘plash -Iqtisodiy jinoyatlar ko‘pincha raqamli dalillarni o‘z ichiga oladi, masalan, elektron pochta yozishmalari, moliyaviy hisobotlar, bank tranzaksiyalari va boshqa hujjatlar. Ushbu dalillarni to‘plash va ularni qonuniy tartibda taqdim etish uchun raqamli forensika vositalari qo‘llaniladi. Ushbu texnologiyalar dalillarni to‘plash jarayonida ularning o‘zgarmasligini ta‘minlash imkonini beradi; b) Moliyaviy ma‘lumotlarni tahlil qilish - Moliyaviy jinoyatlarni fosh qilishda eng muhim qadam moliyaviy oqimlarni tahlil qilishdir. Axborot texnologiyalari yordamida murakkab tahlil vositalari ishlatiladi, masalan, nooddiy yoki shubhali moliyaviy operatsiyalarni aniqlash uchun sun‘iy

intellekt algoritmlaridan foydalanish. Bu jarayon jinoyatchilarning noqonuniy moliyaviy faoliyatini aniqlashga yordam beradi; c) Blokcheyn texnologiyasi orqali kuzatuv - Blokcheyn texnologiyasi iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda yana bir muhim vosita sifatida qaralmoqda. Bu texnologiya tranzaksiyalarni kuzatish va ularning haqqoniyligini tasdiqlashda ishlatiladi. Blokcheyn tizimining o'zgarmasligi va ochiqdigi tergov jarayonida ishonchli dalillar taqdim etish imkonini beradi; d) Firibgarlikni aniqlashda sun'iy intellektdan foydalanish - Firibgarlikni aniqlash sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanishni talab qiladi. Ushbu texnologiyalar orqali iqtisodiy operatsiyalardagi odatiy bo'lmagan xatti-harakatlarni aniqlash, shubhali tranzaksiyalarni qayd etish va ularni tergov qilishda samaradorlikka erishiladi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishda uchraydigan muammolar - Axborot texnologiyalarining samaradorligi yuqori bo'lsa-da, ularni iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda qo'llash bir qancha qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi: Katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarish - Hozirgi kunda ma'lumotlar hajmi juda katta bo'lib, ularni boshqarish va tahlil qilish uchun kuchli texnologik infratuzilma talab qilinadi. Bu esa tergov organlarining texnologik resurslariga bog'liqdir; Maxfiylik va kiberxavfsizlik xavfi - Raqamli dalillarni yig'ish va saqlashda kiberxavfsizlik masalalari muhim ahamiyat kasb etadi. Jinoyatchilar ko'pincha tergov jarayoniga xalaqit berish uchun dalillarni buzishga yoki o'chirishga urinishadi. Shu sababli axborot texnologiyalaridan foydalanishda kiberxavfsizlik choralari ko'rish zarur; Xodimlarning texnologik malakasi - Axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun tergovchilarning texnologik bilim va ko'nikmalari yuqori bo'lishi kerak. Malaka yetishmasligi tergov jarayonida samaradorlikni pasaytirishi mumkin.

Axborot texnologiyalarining huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatiga ta'siri - Axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda qo'llanilishi huquqni muhofaza qilish organlarining ish samaradorligini oshiradi. Xususan: Tergov jarayonlari tezlashadi va aniqlik ortadi; Dalillarni huquqiy jihatdan to'g'ri yig'ish imkoniyati oshadi; Jinoyatchilarning murakkab moliyaviy sxemalarini fosh qilishda samarali natijalarga erishiladi. Bundan tashqari, xalqaro miqyosdagi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashda ham axborot texnologiyalari orqali davlatlararo hamkorlikni kuchaytirish mumkin. Axborot texnologiyalari iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda nafaqat yangi imkoniyatlarni taqdim etadi, balki tergov jarayonlarini sifat jihatidan yangi darajaga olib chiqadi. Shu bilan birga, mavjud texnologiyalarning takomillashtirilishi va ularni qo'llash samaradorligini oshirish uchun tegishli infratuzilma va xodimlarning malakasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Axborot texnologiyalarining iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlar tergovida qo'llanilishi bugungi zamonaviy davr talablariga mos bo'lib, jinoyatlarni fosh etish jarayonini tezkor va samarali amalga oshirishga yordam beradi. Iqtisodiy jinoyatlar murakkablashib, ularning ko'pchiligi raqamli shaklda sodir etilayotgan bir paytda, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish nafaqat tergov jarayonini optimallashtiradi, balki qonunbuzarliklarning oldini olishda ham muhim o'rin tutadi. Axborot texnologiyalari moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish, raqamli dalillarni to'plash va ularni tizimli tarzda taqdim etish imkonini beradi. Shuningdek, blokcheyn, sun'iy intellekt va Big Data kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish jinoyatlarni izohlash va ularga qarshi kurashda innovatsion yondashuvlarni taqdim etmoqda. Shu bilan birga, bu sohada hali hal qilinishi lozim bo'lgan muammolar mavjud. Xususan, katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarish, kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish va tergovchilarni texnologik jihatdan malakali tayyorlash kabi masalalar dolzarbligicha qolmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish orqali iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish samaradorligini yanada oshirish mumkin. Xulosa qilib aytganda, axborot texnologiyalari iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishda huquqni muhofaza qilish organlariga yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Ularni to'g'ri qo'llash nafaqat tergov jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi, balki iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish va ularning salbiy oqibatlarini kamaytirishda ham muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu sababli, axborot texnologiyalarini tergov jarayonida keng joriy etish zamonaviy huquq tizimining asosiy strategik maqsadlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.** – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2022 yil.
2. David C. Kim. *Digital Evidence in Financial Investigations.* – Oxford University Press, 2020. – 56-78-betlar.
3. E. Ashurov. "Axborot texnologiyalarining iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishdagi o'rni." – *O'zbekiston huquq va innovatsiya jurnali*, №4, 2023 yil. – 102-115-betlar.
4. A. Karimov. *Kriminalistika: iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilish usullari.* – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2021 yil. – 89-110-betlar.
5. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). *The Role of Technology in Investigating Economic Crimes.* – Vena, 2019. – 34-59-betlar.

6. Brian Carrier. *File System Forensic Analysis*. – Addison-Wesley, 2016. – 210-250-betlar.
7. Aliyev B. "Blokcheyn texnologiyasining moliyaviy jinoyatlardagi qo'llanilishi." – *Axborot texnologiyalari va iqtisodiyot jurnali*, №6, 2022 yil. – 47-58-betlar.
8. R. Anderson. *Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems*. – John Wiley & Sons, 2020. – 320-345-betlar.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: "Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish orqali iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashni kuchaytirish choralari to'g'risida" – Toshkent, 2023 yil. – 15-21-betlar.
10. ISO/IEC 27037:2012. *Guidelines for Identification, Collection, Acquisition, and Preservation of Digital Evidence*. – Geneva: ISO, 2012. – 12-35-betlar.